

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ТА ЗА ДОПОМОГОЮ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ

Л. В. Ємець,

викладач філологічних дисциплін,

С. П. Сорочинська,

викладач філологічних дисциплін

(Житомирський агротехнічний коледж)

У статті зроблено акцент на особливостях розвитку творчих здібностей студентів коледжів під час проведення занять з української мови, літератури, української мови (за професійним спрямуванням) та за допомогою позааудиторних заходів; визначено сучасні засоби реалізації даної проблеми для вирішення основних освітніх завдань.

Ключові слова: творчий потенціал, творчі здібності, креативність, синкан, ситуативне моделювання.

Постановка проблеми

Розвиток творчого потенціалу особистості завжди був пріоритетним у системі освіти. Українське суспільство сьогодні знаходиться на етапі глобальних освітніх перетворень, що повинні сприяти послідовній інтеграції у світову науку та освіту. Зважаючи на європейські вимоги та вітчизняні державні документи (Державна національна програма «Освіта», Національна доктрина розвитку освіти України, Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція національного виховання), завдання та педагогічні механізми творчого розвитку молоді потребують ретельного аналізу та оптимізації. Отже, виникає необхідність внесення змін до змісту, форм і методів навчально-виховної роботи зі студентами, зокрема коледжів. Адже саме у цих навчальних закладах формується креативність майбутніх фахівців-практиків, їх активна життєва позиція і розкривається творчий потенціал. Саме підготовка творчих фахівців, які в умовах постійних змін ХХІ століття будуть виявляти свої найкращі здібності, є актуальною сьогодні.

Основа навчального закладу – це творчий викладач. А обов'язковим складником творчого розвитку повинно бути формування національно-мовної особистості. Тому саме педагоги-словесники мають створити належні умови для якісної реалізації творчого розвитку студента, привчити його до систематичного творчого осягнення дійсності засобами рідного слова. Тому потрібно розробити систему форм та методів на кожному занятті та використати усі можливі позааудиторні форми роботи, щоб поступово формувати особистість, здатну відчувати красу і силу слова, спроможну творити, використовуючи набуті мовні навички.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемою творчості цікавилися ще Платон, Арістотель, Гегель. Макаренко А. С. та Сухомлинський В. О. розглядали творчу діяльність як таку, що розвиває самостійність у виборі знань, працелюбність, уміння виділяти головне, розумову активність тощо. Про розвиток творчих здібностей ідеться у працях учених Бабанського Ю. К., Андрєєва В. І., Ельконіна Д. В. та інших. Вже у двадцятому столітті Енгельмейєр П. К. пише: «Творчість – це життя, а життя – це творчість» [1, с. 25]. Розкриттю змісту поняття «творчий потенціал особистості» приділено увагу в роботах таких сучасних вчених: Браже Т. Г., Кічук Н. В. Майданова А. С. та ін.

Цю проблему, здебільшого, розглядають у філософії та психології. Наше дослідження стосується актуальних форм та методів розвитку креативності на заняттях з філологічних дисциплін.

Виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми

Одним із основних напрямів підготовки майбутніх фахівців є виявлення та розвиток творчих здібностей, що знадобляться під час вирішення складних виробничих завдань. Творче мислення, уміння створити власне висловлювання, уміння домовитися, працювати поруч з творчими людьми, вільно володіти мовленнєвою ситуацією – все це навички, які студенти можуть здобути на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням), української мови, літератури та у творчих колективах предметних гуртків.

Стрижнем творчості є взаємодія людей, детермінована не лише їх особистісними якостями, а й соціальними чинниками, наприклад, поділом праці й кооперацією діяльності, розбіжністю інтересів, потреб і необхідністю їх узгодження. Творча спрямованість особистості є передумовою будь-якої творчої діяльності, в процесі якої формуються і розвиваються творчі здібності. Велику роль у розвитку творчих здібностей відіграє навчальна діяльність. Це передбачає пошук нового змісту та організаційних форм у системі неперервної освіти, надає особливого значення його методологічній складовій [2, с.77-82].

Формулювання цілей

Завдання нашої розвідки – на основі теоретичного та практичного аналізу навчального матеріалу таких дисциплін як «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Українська мова», «Українська література», використовуючи робочий матеріал предметних гуртків циклової комісії філологічних дисциплін, визначити більш ефективні форми та методи роботи з метою виявлення та розвитку творчого потенціалу студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження

У навчальному процесі особлива роль відводиться викладачеві-філологу, на якого покладається завдання навчити молодь вільно користуватися українською мовою як засобом спілкування, духовного збагачення та формування інтелектуальної культури, формування творчих здібностей майбутніх фахівців. Тому, готуючись до заняття, викладач підбирає творчі завдання, цікаві нестандартні

форми роботи, оригінальні тексти. Інтерес до власної творчості пробуджують високохудожні твори наших письменників. Ліричні твори, твори з розлогими пейзажами, детальними описами (тексти М. Стельмаха, І. Нечуя-Левицького, О. Довженка) слугують прекрасним матеріалом для такого виду роботи як творчий диктант. Студенти записують, виділяють художні засоби, пояснюють їх, дописують свій варіант закінчення тексту. Творчі завдання такого типу, як написання твору-мініатюри, можна ускладнювати додатковими граматичними, лексичними, синтаксичними і т. под. Наприклад: текст повинен складатися тільки із називних речень або фразеологізмів, мати тільки непоширені речення, або у творі потрібно використати якнайбільше слів із складними наголосами [3, с.25-30].

Викладач теж повинен проявити свої творчі вміння, використати такі форми і засоби, які б стимулювали студентську активність, інтерес, азартне бажання навчитись чомусь новому. А головне, у своїй роботі педагог повинен керуватися такими заповідями : кожна дитина талановита, кожна дитина має право на помилку, кожна дитина має право на вільний творчий пошук [4, с.54-58].

Потрібно відзначити, що практично наблизитися до професії студентам допомагає така дисципліна як «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Саме тут викладач повинен моделювати живі ситуації, вводити спеціальну лексику, використовувати елементи гри у завданнях, пов'язаних з вирішенням виробничих питань та проблем (наприклад: проведення нарад, службових бесід, телефонних розмов, перемовин і т.под.) [5, с.196].

Професійні мовнокомунікативні вміння особистості визначають її мовленнєву поведінку. Наприклад, під час презентації необхідно оголосити назву презентації, пояснити підстави і причини її проведення, порівняти ідеї та ін. Тема презентації визначатиме добір певної лексики, а форма спілкування впливатиме на синтаксис мовлення [6, с.13]. Тому знання, здобуті у процесі вивчення філологічних дисциплін, є суттєвим фундаментом для майбутніх креативних фахівців.

Одне із завдань на занятті з української мови (за професійним спрямуванням) – це вірш на тему «Мова і професія». За п'ять хвилин з-під пера студентів виходять справжні шедеври. Це політ їх думки, форма самовираження:

Слово	Професія
Влучне, здорове.	Важлива, потрібна.
Чує, кличе, зітхає.	Захоплює, навчає, збагачує.
Слово тут зневажає, а там кохає.	Професія і мова – не роздільні.
Назва.	Спеціальність.

Схема п'ятирядкового вірша: перший рядок – іменник, другий рядок – два прикметники, третій рядок – три дієслова, четвертий рядок – речення, а п'ятий – синонім до першого іменника [7, с.31-33].

Це завдання дає змогу закріпити матеріал та нагадати ще і про частини мови. Використовувати поезію потрібно не тільки на заняттях з літератури, а й з мови. Поезія – хороший помічник у мотивації, у вивченні нового матеріалу, у розвитку

творчих здібностей, уяви студентів. Прикладом у вмінні створювати поетичні рядки може бути і сам викладач:

Професія у вас почесна і потрібна,
І мова вам теж рідна.
Чи можна справу будь – яку пізнати
Без мови і без знань комусь про щось сказати?
Не знаючи ні термінів, ні професіоналізмів,
Не матимеш уявлень про економічні катаклізми,
Не зможеш ти себе реалізувати
І як спеціаліст на ноги стати.
Якщо любитимеш ти рідне слово,
Усі синоніми, омоніми, слова багатозначні,
Ти виділятимеш у тексті однозначно.
Ти порівняй слова: тактовний і тактичний,
Хто з них воює, а хто – люб'язний, зичний.
Як з шефом розмовляти, коли він викликає,
Як правильно сказати, що інколи він неправий буває,
Коли пояснювальну написати заставляє.
Усі контракти, акти, договори,
Писатимеш ти без докорів,
Бо грамоти навчишся швидко.
І твердо скажеш: правильно пишу це слово,
Перегорнувши ще сторінку ділової мови.

Такі форми роботи і є тим, що зближує у єдиному творчому пориві викладача і студентів. Молодь розкривається, показує свій потенціал, креативний підхід.

Інша форма роботи – скласти монолог, виконуючи роль, наприклад, комп'ютера, рослини, трактора або рідини – води чи молока. Таке своєрідне перевтілення. По-перше, це завдання може наблизити до обраної професії (агроном, механік, бухгалтер, програміст), по-друге, воно розвиває усне мовлення. Ось уривок такого твору: Я – річний звіт. Як мені важко, коли навколо всі мають святковий передноворічний настрій, прикрашають ялинку, а мені доводиться одягатися в нові цифри, насолоджуватися дебетами та кредитами. А коли всі підуть святкувати, мене факсом надішлють до податкової служби...

Творча діяльність, як правило, «починається із проблеми або запитання, із подиву, здивування, із суперечності». Адже головним змістом творчості є формулювання і розв'язування проблем, що виникають як суперечності на шляху задоволення потреб людини. Усвідомлення суперечностей викликає проблемні ситуації, у результаті яких формується проблема. Тому одним із методів може бути надскладне завдання. На заняттях літератури часто первинне, суб'єктивне враження від почутого чи прочитаного може викликати негативні емоції. Зокрема, тема футуризму та футуристична поезія спочатку не сприймається молоддю. Щоб змінити думку студентів, застосовується проблемне завдання: спробувати себе у ролі поета-футуриста.

Для розвитку творчого потенціалу необхідно створити умови для творчості у навчальному закладі. У коледжі такі умови створено: різноманітні предметні гуртки та гуртки художньої самодіяльності. Один із гуртків має назву «Майстерня живого слова». Члени гуртка мають можливість глибше пізнати театральне мистецтво, показати свої поетичні здібності, удосконалити їх. Вони беруть участь у тематичних тижнях, різних виховних заходах, вікторинах, конкурсах виразного читання, театральних виставах і т. под.

Застосовуються різні форми роботи для розвитку творчих здібностей на заняттях та поза ними: робота творчих майстерень (написання авторських віршів, оповідань, казок); створення художніх газет; інсценізація уривків із творів, які вивчаються за програмою; види творчих робіт на основі неповного тексту (написання кінцівки поданого тексту, написання творів за поданим початком і закінченням, відтворення кількох пропущених епізодів, творчі роботи за поданою канвою); ілюстрації студентів до прочитаних творів; проведення літературних вікторин; конкурси авторських віршів; організація виставок; використання граматичної та лінгвістичної казки; використання нетрадиційного дидактичного матеріалу; створення комп'ютерних презентацій; використання елементів гри; створення студентами власних проектів. Наприклад, творчі роботи членів гуртка, які взяли участь у конкурсі авторської поезії, присвяченому Т.Г.Шевченку:

Колись давно

Колись давно, на землі у нас,
Жив великий Кобзар - Шевченко Тарас.
Все життя присвятив великій родині,
Неньці – Україні.
Він був, як полум'я. Його слова -
Як спів, дзвінкі і небезпечні,
Бо ними тільки правду говорити.
Розум завзятий, невтомні руки
Він завжди прагнув до науки,
Його праця для народу –
Це найкраща нагорода.
(Осадчук Артем. БЦІ-11)

Його слово - молитва

Тарас Шевченко – кремінь наш,
До нього звертаємось всякчас,
Бо його слово як молитва,
І окриляє і надихає нас.
В скрутну хвилину “Заповіт”
Нам силу духу піднімає,
Тому ніякий підлий гніт
Дух український не зламає.
Для подолання перешкод,

Нехай Кобзар нам допоможе,
І український наш народ
Хай зло ганебне переможе.
(Коновалов Микола П-11)

Вічний Тарас

Ти був провидцем, для нас, українців!
Ти боровся, страждав за нас.
Ти наш вічний, величний Тарас!
Ти став батьком українців поволі
Мов Мойсей, нас звільнив,
Провівши пустелею долі
До оазису правди і волі.
Показав нам дорогу велику,
Якою потрібно іти,
А сам залишився жити
У пам'яті навіки .
(Бежан Олексій, БЦІ-11)

Використання технічних засобів навчання (кінофільмів, телепередач, звукозаписів, тощо) з метою розвитку творчих здібностей збагачує методику викладання філологічних дисциплін, дає можливість розробляти нові методичні прийоми навчально-виховної роботи, приваблює своєю новизною та свіжістю, розширює взаємозв'язки між заняттями. Переглядаючи фільми або телепередачі, студенти одержують емоційну наснагу, що безпосередньо відображається на якості творчих робіт, бо стимулює мовний процес.

Викладач-творець гармонійно поєднує ремесло і творчість: нестандартність роботи, артистизм, поетичність мови, талант у спілкуванні з молоддю. Заняття та позааудиторні виховні заходи філологічного напрямку повинні викликати колективне художнє переживання і сприяти обміну естетичними емоціями, давати імпульс внутрішній роботі думки студентів, підготувати до діалогу з письменником [8, с.39].

Варто розробляти та проводити такі заходи: «Усний журнал» до річниці з дня народження письменника, наприклад: «Літературний портрет І. Я. Франка» або урок-вистава, присвячений І. Карпенку-Карому «Сцена – мій кумир, театр – священний храм для мене», також захід «Ярмарок мудрого слова», присвячений Дню української писемності та мови.

Викладачу, який впроваджує креативну технологію навчання і виховання, слід дотримуватися таких принципів:

- пропонувати студентам не зупинятися на досягнутому;
- висувати нові ідеї, навіть, коли їм здається, що завдання розв'язане;
- бути тактовним, стимулювати творчу уяву, фантазію;
- спонукати студентів шукати у творчому завданні суперечності;
- діяти в незвичній манері, використовуючи набуті знання;

- навчати проговорювати в процесі розв'язання творчого завдання ідеї, що виникли спонтанно (особливо це допомагає під час репетицій театральних сценек чи при підготовці науково-дослідних робіт) [9, с.4].

Висновки з дослідження й перспективи

Отже, з'ясувавши сутність та окресливши основні особливості розвитку творчих здібностей студентів під час проведення занять з української мови (за професійним спрямуванням), української мови та літератури, зазначимо, що сучасний підхід до проблеми розвитку творчого потенціалу передбачає необхідність формувати і розвивати риси, притаманні творчій особистості: уміння довести свою думку, прислухатися до вимог часу та шукати креативних рішень поставлених завдань, організовувати творчу діяльність. І всі наведені вище приклади творчої співпраці викладача та студентів сприятимуть саме цьому.

Перспективи подальших досліджень у впровадженні та розширенні тематичного матеріалу з даних дисциплін та пошуків нових, актуальних форм та методів гурткової роботи у коледжі зі студентами різних спеціальностей.

Список використаних джерел

1. Базиленко Л. И. Заметки о творчестве. *Обдарована дитина*. 2005. № 7. С. 25–27.
2. Лузік Е. Креативність як критерій якості в системі підготовки фахівців профільних ВНЗ України. *Вища освіта України*. 2006. № 3. С. 77 -82.
3. Кухарчук І. Організація індивідуальної роботи майбутніх фахівців з української мови за професійним спрямуванням за кредитно-модульною системою навчання. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2014. №10 (ч.2). С.25-30.
4. Гавриш М. Творчість на кожному уроці. Відкритий урок: розробки, технології, досвід. 2010. № 4. С. 54–58.
URL: http://osvita.ua/publishing/open_lesson/9269/ (дата звернення: 23.04.2019).
5. Ємець Л. В., Сорочинська С. П. Визначення ролі філологічних дисциплін в освітній підготовці фахівців з органічного виробництва. *Органічне виробництво і продовольча безпека: Матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (Україна, м. Житомир, 24-25 травня 2018 року)*. м. Житомир: Видавець О. О. Євенок, 2018. С.196-200.
6. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови. Київ : Академія, 2007. 354 с .
7. Ємець Л.В. Проблема активізації та мотивації навчальної діяльності на вступних заняттях з філологічних дисциплін. *Освіта. Технікуми, коледжі*. 2007. №3(18). С. 31-33.
8. Ємець Л. В., Лайчук Н. М. Творчість на заняттях української літератури та поза ними // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. 2018. №1.